

страж под нея, само на крачка пред нашите първи редици, и с присъщата на родопчанина упоритост не позволи на гимназистите и гимназистките от двете средни училища, нито на курсистите от Учительския институт да ни изместят от това почетно място. (...)

И той дойде – сух, висок и побелял, покачи се на площадката, почака да стихнат овациите, изслуша нечи приветствия и заговори. Говореше бавно, натъртено, почти без жестове. Не помня нито дума от речта му, макар всяко слово ясно да отекваше над главите ни. А и какво ли бих могъл да запомня, когато и аз като другите го гледах и си мислех, че тъкмо тоя чичко пълни нашите христоматии със стихотворения и четива, които трябва да запаметяваме, да разказваме и преписваме. Далеч зад нас тълпата шумеше, из въздуха се носеше бръмченето на хиляди ученици. Дали и те не мислеха същото?! Чие ли обучение по български език и литература не се изграждаше почти изцяло върху творчеството на Иван Вазов! Но Малък Стойчо слушаше внимателно. Застанал почти на метър под височката площадка, той бе вирнал по неволя глава и целият зачервен от възбуда, впери поглед в стареца, благоговейно попиваше всяка негова дума. И слушаше тъй прилежно, че нито веднъж не се извърна към нас, за да ни смърми и умири. А на другия ден забрави да ни изпитва в клас и възторжено ни преразказва словото на поета. Разбира се, и от тоя преразказ нищо не помня³.

По време на това посещение на Вазов Христофоров все още не е навършил десет години. Но то е написано от писателя в зрялата му възраст (възрастност, публикувано е в годината на неговата смърт) и няма как да не носи нещо от по-късното отношение на мемоариста към класика.

Основната творба на Вазов, към която Христофоров на няколко пъти се обръща, е, разбира се, пътеписът „Великата рилска пустиня“, която за него е и образец, и предизвикателство. Още в сборника „Скици из Рила“, публикуван през 1957 г., се появява първата, все още плаха реплика към класика:

Тъкмо тази езерна меланхолия ми навявя все същата мисъл, колчем прелиствам страниците на „Великата рилска пустиня“. Неволно се питам защо Вазов, възпял с поетическо вдъхновение долините и реките, а най-вече високите върхове на Рила, е отделил само двадесетина реда за прекрасните езера, тия сини очи на планината. Навярно друг не би могъл да го възхвали и наполовина в цели двадесет страници, но тая странна занемара ме завежда на мисълта, че меланхоличният повей, който лъха от рилските езера, би нарушил възторжения и оптимистичен тон на пътеписа. Ако народният поет бе пренощувал поне веднъж на открито край някое рилско езеро, той би ни оставил чудни страници за езерата, пропити с топлина и любов, и ухаещи на летни нощи в Рила. Той е видял няколко езера отдалеч и сякаш не е могъл да прозре отвъд меланхолия им лик, доволен да загатне за тях с няколко реда, които бледнеят пред неговите описания на върхове като Манчо, на потока Друшлявица или на гъстата някога гора над него⁴.

Подобно отношение може да се потърси и в ръкописните „Скици из Рила“, където Любка рецитира Вазов. Не е ясно кога точно е записано това, вероятно след публикуването на едноименната книга, но споменът е за време, когато Христофоров вече е университетски преподавател, макар и млад. Коментарът отново е дискретно дистанциран: